

A HAMIS állítás kiválasztása után vetessük észre, hogy a J, Ws, Nm a munka mértékegységei, és azok egymással egyenlők; a $\frac{J}{S}$ W és VA a teljesítmény mértékegységei, és egymással szintén egyenlők!

OLÁH EMŐD
Hajdúböszörmény

Zökkenőmentes óvoda-iskola átmenet a zenehallgatás területén

A ZENEHALLGATÁS JELENTŐSÉGE

Az ének-zenei nevelés az óvodai esztétikai nevelés egészébe szervesen illeszkedik be, és döntően az esztétikai nevelés területén fejti ki személyiségformáló, -fejlesztő hatását. A zenei nevelésen belül a zenehallgatás maradandó zenei esztétikai élményt, a kis zeneművekben való gyönyörködést eredményez, és érzelmileg motivált örömet nyújt a gyermekeknek. Az óvodai zenehallgatásnál lényeges a gyermekek érdeklődésének felkeltése a zene iránt, zenei élmények, élvezet nyújtása és az emocionális hatás. Fontos feladat a zene megszerettetésén túl a zene figyelmes, aktív hallgatására való nevelés is. Ehhez szorosan hozzátartozik a megismert zenével kapcsolatban az újra meghallgatási igény kifejtése.

A zenei nevelés kétoldalú tevékenység: éneklés és *zenehallgatás*, és e két komponensnek pedagógiai szempontból összhangban kell lennie. „Az óvónő juttassa a gyermekeket az énekléssel és a zenehallgatással élményekhez, keltse fel zenei érdeklődésüket, formálja zenei, esztétikai – fogékonyságukat.”¹ – írja Az óvodai nevelés programja. Ezzel és a tantervi követelménnyel összhangban Dobray István így fogalmaz: „A zenehallgatás tanításának alapvető feltétele, hogy az énekléssel szoros egyiséget képezzen.”²

„Az óvodának közvetlen feladata, hogy sokoldalúan felkészítse a gyermeket az iskolára.”³ Ebből következik, hogy az óvoda ének-zenei nevelésének, ezen belül a zenehallgatásnak is egyik legfontosabb feladata az *iskolaelőkészítés*. Az 1966-ban megjelent – Szarka Árpád által összeállított – Az óvodai ének-zene foglalkozások módszertana az általános iskolai tudatos éneklésre, zenehallgatásra való felkészítést hangsúlyozza. „A zenei nevelés akkor éri el célját – (az iskolára való előkészítést; a szerző kiegészítése), ha nemcsak készségeket fejleszt, hanem a dalolás, a zeneművek meghallgatása élményt, örömet jelent a gyermek számára.”⁴ Az óvodai nevelés programja a minél zökkenőmentesebb beilleszkedést, a nagyobb konfliktusok nélküli iskolai életbe való átlépést tartja igen fontosnak az óvodai nevelés-oktatás valamennyi területén.

Az óvodai nevelés iskolaelőkészítő munkája természetesen feltételezi azt, hogy az általános iskola 1. osztálya épít rá, ugyanis a zökkenőmentes átmenet csupán e kölcsönösség alapján valósulhat meg. Az ének-zenei nevelésen belül a zenehallgatás területén is szükséges az azonos aspektusú zenei nevelő munka, mivel az átmenet

szempontjából egyaránt fontos mind a helyes koncepciózus zenehallgatási iskola-előkészítő munka, mind ennek a munkának a figyelembevétele az 1. osztályban, tehát az óvodai zenehallgatásra való építés, és ennek töretlen továbbfejlesztése.

AZ ÓVODA ZENEHALLGATÁSI MUNKÁJA A ZÖKKENŐMENTES ÁTMENET ÉRDEKÉBEN

Az óvoda-iskola átmenet szempontjából főként a nagycsoporttal kapcsolatos zenehallgatási előírások betartása, megvalósítása jelentős. „Szokják meg a bemutatott zene figyelmes hallgatását, a hangulatban egymástól eltérő, mese jellegű dalokat, népdalokat, műzenei szemelvényeket, más népek gyermekdalait. Az óvónő énekelje, hangszereken adja elő vagy gépzenevel ismételve meg őket”⁹ – írja elő az új óvodai program, a nagycsoport hallásfejlesztési anyagánál.

A fenti tömör megfogalmazás igen összetett, bonyolult és egymásra épített feladategyüttest jelent. Ennek maradéktalan elvégzése szükséges ahhoz, hogy az óvoda szempontjából megvalósuljon a zenehallgatás területén is az iskola-előkészítés, hogy az óvodából az iskolába átlépő gyermekek személyiségük zavara nélkül, zökkenőmentesen illeszkedjenek be az ének-zenei nevelés-oktatás iskolai munkájába. (Módszertani Levél, 1972.)

Az óvodai élet folyamatában a három év alatt az ének-zenei nevelés területén az éneklésnek és a zenehallgatásnak egymást kölcsönösen segítenie kell. Az aktív éneklést-játékot nagyszerűen kiegészíti a „látszólag” passzív zenehallgatás. Míg a dalosjátékok jól megfigyelhető aktív cselekvéssel – énekléssel és játékkal, játékos mozgással – párosulnak, addig a zenehallgatás az ének-zenei nevelés ellenpólusát jelenti. A gyermekeket az óvodában rá kell nevelni arra, hogy nem csupán az aktív éneklés-játék kelt örömet, ad sikerélményt, hanem egy-egy zenemű figyelmes meghallgatása is esztétikai gyönyört nyújthat. A zenei esztétikai élmény közben létrejövő érzelmek motiváló hatásúak és emocionális jellegűek. Az ilyen esztétikai élmény az elhangzott zeneműben való gyönyörködéssel, a zenei „szép” élvezésével jár együtt. A zenehallgatás közben keletkező élmény befogadás jellegű, amelynél az aktivitás pszichikus; a gyermek átéli a zenemű keltette élményt, mely érzelmi, emocionális színezetű.

Az óvodában tehát igen fontos a dalosjátékok éneklése-játéka, a gyermekek zenei tevékenysége, de ugyanúgy szükséges az ének-zenei esztétikai nevelés másik komponense, a zenehallgatás is, az abban való aktív részvételük. Az óvoda esztétikai nevelése nem valósítható meg zenehallgatási alkalmak, élő énekes és hangszeres, valamint gépzenei bemutatások rendszeres beiktatása nélkül. A zenehallgatással a zenéhez való pozitív viszonyt, az emocionális kötődést alakítjuk ki, valósítjuk meg.

A zenehallgatással kapcsolatos, annak folyamán keletkező zenei élményekkel foglalkozva meg kell állapítanunk, hogy – leszámítva a dalok szövegéből adódó „intellektuális” információkat – nem az értelmi mezőkön keresztül hatnak elsősorban, s e folyamatban a tudat konkretizáló szerepe járulékos, nem elsőleges. Ezért lehet elementáris hatású akár kiscsoportban is egy olyan művészi szintű, pusztán hangszeres zenei bemutatás, melynek zenei tartalmi szférája közvetlenül nem is érinti a gyermek konkrét képzeit. „A zenehallgatásnál nem a megértés a fontos, hanem az érzelmi befogadás. A zenét a gyermek egységében és hangulatában fogja fel, a szövegre legtöbbször csak akkor figyel, ha arról külön említést teszünk.”⁸

Az óvodai zenehallgatás folyamatában különösen jelentősek a magyar népdalok. Ide sorolhatjuk az énekes mesék döntő többségét, melyekben az énekkel szerves

egységet alkot a versbe szedett mese. „...ez esetben a népi mese leglényegesebb formai eleme a dallam, ... az énekes meséktől a dallam nem választható el, a tartalom és a forma (a mese, a vers és a zene) szerves egységet alkot.”⁷

A magyar népdalokon kívül műdalokat, más népek gyermekdalait is felhasználhatjuk zenehallgatásra. A kiscsoporttól kezdve végig az egész óvodai zenei nevelés hároméves folyamatában legjelentősebb az élőzenei bemutatás, az óvónő énekes és hangszeres előadása. Alapvető módszertani elv, hogy a szöveges dallamokat első alkalommal énekes előadásban mutassuk be, majd a későbbiek folyamán kerülhet sor hangszeres – főként furulya, metallofon, hegedű, gitár, esetleg zongora – előadására. A középső csoport II. felében szöveg nélküli, hangszeres karakterdarabok zenehallgatását is betervezhetjük. A csupán hangszeres zenehallgatásnál szöveg nem mélyíti el a zenei élményt, így tehát már meglevő élményekhez kell kapcsolódnia. Fokozott gondot kell fordítani a motiválásra, hogy az élményt tartóssá és mélyé, marandóvá tegyük.

Ugyanettől az időtől, de a nagycsoportban feltétlenül szükséges a már ismert dalok közül néhánynak énekes, ill. hangszeres feldolgozását – kórus és zenekari – is bemutatni gépzenei előadás formájában, hanglemezzről vagy magnószalagról. Különösen a gépzenei bemutatásoknál feltétlenül szükséges az alapos előkészítés, hogy ekkor is megfelelő zenei esztétikai élményekben részesüljenek a gyermekek. A gépi eszközök segítségével jelentős eredményeket érhetünk el az óvodai zenehallgatás területén.

„A zenemű befogadásának élménye egyazon művel kapcsolatban is fejlődő folyamat. ... Ezért is szükséges, hogy a gyermek ugyanazt a művet az óvodában egy-egy korcsoporton belül többször is, – de kiscsoportos korától kezdve iskolába lépéséig más-más kapcsolatban meghallgassa. A zenemű hatása igen változatos lehet, különösen, ha ugyanazt a művet többféle formában mutatjuk be: szöveggel énekelve, más alkalommal dúdolva; esetleg hangszeren; később valamilyen színes feldolgozását lemezzről vagy magnetofonszalagról.”⁸

Az egymásra épülő élő énekes, hangszeres és gépzenei zenehallgatással iskolaelőkészítést végzünk. E háromféle zenehallgatási forma megfelelő aránya, módszeres felépítése és tervszerű esztétikus lebonyolítása alapvető feltétele annak, hogy az ének-zenei nevelésen belül, a zenehallgatás területén az óvodából az iskolába való átlépés zökkenőmentesen valósuljon meg.

AZ ÓVODAI ZENEHALLGATÁS ZÖKKENŐMENTES FOLYTATÁSA AZ 1. OSZTÁLYBAN

Az általános iskolai nevelés és oktatás terve II. kötete az 1. osztály tananyagánál a Zenehallgatás anyagát így határozza meg: „Gyermek- és népdalok a nevelő előadásában (ének, hangszer). Jellemző részletek gépzenéről a hangszínhallás fejlesztésére, a tanult dalok azonosítására.

Jellemző részletek:

- Bartók: Gyermekeknek;
- Kodály: Gyermek- és női karok;
- L. Mozart: Gyermekszimfónia;
- Dalkiséretek I.”⁹

Ezzel összhangban a követelményeknél így rendelkezik: „– Tudjon az osztály néhány percig (2–3 perc) a tanító énekére, hangszeres játékára vagy gépi zenei bemutatására (hanglemez, pergő film, magnetofonszalag) figyelni.”¹⁰

E két idézet alapján megállapíthatjuk, hogy a zökkenőmentes átmenet érdekében a Tanterv figyelembe vette az óvoda ének-zenei nevelését és épít arra. A néhány perces élő zenei tanítói bemutatásokat, az éneklést és a hangszerjátékot elsőrendűen fontosnak tartja, tekintettel arra, hogy az óvodai nevelés 3 éve alatt ugyancsak gyermek- és népdalokat mutattak be az óvónők az óvodában a gyermekeknek. A zökkenőmentes átmenetet szolgálja tehát az általános iskola 1. osztályában a tanítói élő énekes és hangszeres bemutatás.

Közvetlenül erre épülnek a „jellemző részletek”, így pl. Bartók: Gyermekeknek c. gyermek- és népdalfeldolgozásai zongorára. E sorozatban igen sok olyan dal van, melyet már az óvodában megtanultak, illetve élő előadásban énekelve, ill. hangszeren előadva is hallottak. E gyermek- és népdalfeldolgozások azonosítása, megfigyeltetése, felismertetése által jelentős mértékben fejleszti az iskola a gyermekek megfigyelő, felismerő képességét. A felismertetés által ugyanakkor sikerélményhez jutnak a gyermekek, és zenei esztétikai örömeikben részesülnek a feldolgozott dalok többszöri meghallgatása következtében. Egyúttal zenei ízlésük fejlődik, és emocionálisan közel kerülnek az igazi, értékes zenéhez.

Ugyancsak gyermek- és népdalfeldolgozásokkal találkoznak a gyermekek Kodály: Gyermek- és női karok c. kórusműveiben. E kórusfeldolgozások jelentősen fejlesztik zenei ízlésüket. „A zenehallgatás törzsanyaga a gyermekek életkori sajátosságának megfelelő értékes műveket jelöl meg. Az ezekből kiemelt részletek többszöri meghallgatásával érthetjük el, hogy a zenehallgatás követelményeit a tanulók teljesíteni tudják. A zenehallgatás anyagát legcélszerűbb élő zenével szemléltetni, ha ez nem megoldható, akkor használjunk gépzenét.”¹¹

Jelentős zenepedagógiai elv a jellemző részletek többszöri meghallgatásának követelménye. Ezáltal szeretik meg a gyermekek a jó zenét, így lehet zenei ízlésüket a megfelelő szintre emelni, a helyes irányba terelni. A művelt zenehallgató közönség nevelése mind az óvodának, mind az iskolának lényeges távlati célja és elsőrendű feladata. Az idézet utolsó mondata ugyancsak az óvoda-iskola zenehallgatási koncepciójának azonos alapjára utal. Mindkét nevelési intézmény hangsúlyozza az élő zenei – főként és elsősorban az óvónői és a tanítói – bemutatások elsődlegességét. A közvetlen zenei előadás – melyben a szeretett nevelőn keresztül részesül – hasonlíthatatlanul mélyebb, érzelmileg motiváltabb benyomást kelt, mint ugyanannak a műnek gépzenei meghallgatása.

Bartók: Gyermekeknek c. sorozatának, valamint a Dalkísérek I. füzetének egyes darabjait elsősorban a tanító zongora, illetve ének-zongora előadásában tartja helyesnek a tanterv. Ahol a tanító ennek megoldására képes, ott valóban maradéktalanul megvalósul az ének-zenei nevelő munkában a zenehallgatáson belül a zökkenőmentes átmenet. Természetesen az sem jelent megoldhatatlan problémát, ha a zongorafeldolgozásokat csupán gépzenei előadásban tudja szemléltetni.

ÖSSZEGEZÉS

Az új tanterv régi kívánalmaknak tett eleget, mikor először határozta meg tudományos alapossággal, rendkívül aprólékosan a zenehallgatás anyagát, valamint az osztállyal és az egyes tanulókkal szemben támasztott követelményeket. Péter József 1973-ban megjelent Zenei nevelés az általános iskolában c. munkájában szorgalmazta a korszerű zenehallgatás megszervezését. Dobray István 1974-ben közreadott Zenehallgatás az iskolában c. művében kidolgozta az általános iskolai zenehallgatás koncepcióját. Huba János így ír 1974-ben: „– a kottaolvasási készség fejlesztése mellett – nagyobb gondot (kellene) fordítani a zenehallgatásra, a zenei ízlés fejlesztésére.”¹²

Az általános iskolai nevelés és oktatás terve rendkívül precízen kidolgozott tantervi anyagot nyújt a zenehallgatás koncepciózus megvalósításához. Alapjaiban az új óvodai nevelési programra épít, tekintetbe veszi az óvoda ilyen irányú munkáját, eredményeit. Így közvetlen folytatója az óvoda zenehallgatási nevelő munkájának. A két dokumentum előírásainak alapján megvalósulhat a zökkenőmentes átlépés az óvodai nagycsoportból az általános iskola 1. osztályába a zenehallgatás területén. A tantervi célkitűzés így elérhető, mely szerint: „...a tanulókat aktív énekléssel és zenehallgatással mindenekelőtt kollektív zenei élményekhez kell juttatnunk.”¹³

A kollektív zenei élmények a zenehallgatás folyamatában igen jelentős erősítői mind az óvoda, mind az iskola esztétikai nevelő munkájának. A zenei ízlés fejlesztéséhez is nagymértékben hozzájárul a zenehallgatás, és szerepe van az esztétikai nevelés követelményeinek megvalósításában is, melyet a Tanterv így fogalmaz meg: „Az ének-zene tanítás célja a világ esztétikai birtokba vételének megalapozása a zene sajátos eszközeivel.”¹⁴ Mindezeket túl a zenehallgatási tevékenység folyamatában kifejlődnek a gyermekekben az e területen szükséges jártasságok és készségek is.

JEGYZETEK

- ¹ Az óvodai nevelés programja. Tankönyvkiadó, Budapest, 1971., 259. lap.
- ² Dobray István: Zenehallgatás az iskolában. Az ének-zene tanítása időszzerű kérdései. Tankönyvkiadó, Budapest, 1974., 34. lap.
- ³ Módszertani Levél. Országos Pedagógiai Intézet, Budapest, 1972., 7. lap.
- ⁴ Esztétikai nevelés az óvodában. Tankönyvkiadó, Budapest, 1966., 160. lap.
- ⁵ Az óvodai nevelés programja. 275. lap.
- ⁶ Forrai Katalin: Zenei nevelés – zenehallgatással. Óvodai Nevelés, 1979/9., 320. lap.
- ⁷ Oláh Emőd: Énekes mesék az óvoda esztétikai nevelésében. Borsódi Művelődés, 1978/1., 37. lap.
- ⁸ Esztétikai nevelés az óvodában, 194. lap.
- ⁹ Az általános iskolai nevelés és oktatás terve II. kötet. Országos Pedagógiai Intézet, Budapest, 1978. 1. osztály. 2. Zenehallgatás, 242. lap.
- ¹⁰ Uo.: Követelmények, 243. lap.
- ¹¹ Uo.: Módszertani alapelvek, 256. lap.
- ¹² Huba János: Gondolatok az ének-zene oktatásáról. Az ének-zene tanítása, 1974/2. 78. lap.
- ¹³ Az általános iskolai nevelés és oktatás terve II. kötet. 239. lap.
- ¹⁴ Uo.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

1. Az általános iskolai nevelés és oktatás terve I. kötet. Országos Pedagógiai Intézet, Budapest, 1978. Az Oktatási Miniszter 114/1977. (M. K. 11.) OM számú utasítása.
2. Az óvodai ének-zene foglalkozások módszertana. Tankönyvkiadó, Budapest, 1966.
3. Forrai Katalin: Ének az óvodában. Zeneműkiadó, Budapest, 1974.
4. Oláh Emőd: Hangszalag az óvodai zenehallgatáshoz. Audio-Vizuális Közlemények 1975/6.

